

**SEKTÖR TEMSİLCİLERİNİN MESLEK YÜKSEKOKULU
ÖĞRENCİLERİNİ ALGILAMALARINA YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA
(SANDIKLI VE ŞUHUT MYO İŞLETME PROGRAMI ÖRNEĞİ)**

Yrd.Doç.Dr.Alparslan Şahin GÖRMÜŞ*
Yrd.Doç.Dr.Çetin BEKTAŞ*

ÖZET

Meslek Yüksekokullarının amaçlarına uygun eğitim ve öğretimin önemli bir parçasını endüstride yapılan eğitim (staj) oluşturmaktadır. Hem er lüstrinin yüksekokulları tanınması hem de öğrencilerin meslek yüksekokullarını benimemesi açısından bu sorun derin ve önemlidir.

Bu çalışmada; işletme yöneticilerinin, meslek yüksekokulları işletme programı öğrencilerini stajları esnasındaki algılamalarının nasıl olduğunun, genel düşünce ve önerilerinin belirlenmesine çalışılmıştır.

ABSTRACT

Internship is an integral part of two-year-technical college education. This is an important part for the purpose of the education being done at those school. The internship programs give an opportunity to the students and industry to get better understanding of the two-year-technical college education programs.

In this study, industrial managers were asked their opinion about the students' internship programs while the students were at their plants. The managers' suggestions and ideas about the two-year-technical college education programs were asked and studied statistically.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak İ.İ.B.F., İşletme Bölümü

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak İ.İ.B.F., İşletme Bölümü

GİRİŞ

Türkiye’de 434 meslek yüksekokulunda yaklaşık 300 program bulunmaktadır. Bunların içinde işletme programı önemli bir yer tutmaktadır.

Meslek yüksekokullarının kuruluş amacı; meslek alanında endüstrinin istediği bilgi ve beceriye sahip, çalıştığı işyerlerinde insanlarla kolay diyalog kurabilen, bir yabancı dili temel seviyede bilen, bilgisayar kullanabilen, sosyal, kültürel etkinliklere doğrudan ve dolaylı katkı sağlayabilen ara insan gücünün yetiştirilmesidir.

Meslek yüksekokulları mezunları çalışma alanlarındaki görevleri itibariyle üst düzey yönetici ile usta/kalifiye işçi arasında bulunan, usta/kalifiye işçiden daha fazla teorik bilgiye sahip, lisans mezunlarından daha çok uygulama becerisine sahip bir meslek ara elemanıdır.

Bu tür bir eğitimi veren, ele becerisi ve uygulama yeteneği yüksek ara elemanı yetiştiren yüksek okullardır. Bu bağlamda meslek yüksekokullarındaki eğitimin amacına ulaşması için ders programlarında staj ve uygulamalara teorik dersler kadar önem verilmesi gerekmektedir². Pratik eğitimin yararları; teorik bilgileri vasama geçirmek, mesleğin gerektirdiği kültürel kolay adapte olmak, yaratıcılık yeteneğini geliştirmek, sektörün gerektirdiği davranış özelliklerini kazanmak, ilgili konuda bilgiyi ve görgüyü arırmak, mezunuyet sonrası iş için bağlantıları yapmak, çalışacak iş alanı hakkında bilgi sahibi olmak, okul-endüstri ilişkilerini gelişimelî şekilde araalanabilir³. Bu tür bir mesleki eğitime başarı mesleki öğrencilerin, işverenler, yöneticiler ve diğer eğitimcilerle işbirliğine istekli olmalarına bağlıdır⁴.

Bu araştırmada işletme yöneticilerinin, meslek yüksekokulu işletme programı öğrencilerini stajları enasından algılamaları

¹ MEB-YÖK Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, Genel bilgiler, Ankara, 2002, s. 3.

² MEB-YÖK, s.g.p., s. 3.

³ B. BASS ve Vaguhn, Training Industry The Management of Learning, Brooks Cole, 1986, s.8.

⁴ D. GRIFFIN, “Joint Ventures. A New Agenda for Education” Vocational Education Journal 64, No: 3, April 1989, s. 24-25.

ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca genel düşünce ve önerilerinin aktarılması sağlanmıştır. Stajların, nitelikli ara insangücünün işletmenin başarısında stratejik bir öneme sahip olduğunu daha net olarak görebilen işletme yöneticilerince yorumlanmasının daha yararlı olacağı kanaatindeyiz.

I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Araştırma, Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgesi (METEB) kapsamında faaliyet gösteren Meslek Yüksekokulu İşletme programı öğrencilerinin teorik bilgi ve tecrübeleri hakkında sektör temsilcilerinin algılamalarını ölçmek ve üniversite- sanayi yakınlaşmasını sağlamak açısından önemlidir.

METEB kapsamında, “İşyerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajların İşçinin Esas ve Usulü Hakkındaki Yönelim” Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin daha etkin staj uygulamaları geliştirmektedir.⁵

Araştırmanın amacı, sektör temsilcilerinin algılamalarından yola çıkarak, eğitim kurumlarının endüstrinin ara insangücünü karşılayacak kaynaklar olduğu dikkate alınarak, kaliteli üretim ve hizmet için endüstrinin ihtiyacı olan kalifiye işgücünün yine endüstrinin istediği maaşlarla yetişirilebilmesini sağlamaktır.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, bir evrimci meslek yüksekokulları işletme programları öğrencilerinin stajlarını yaptıkları işletmelerin yöneticileri, örnek kütlesi Samsunlu ve Şuhut Meslek Yüksekokulu işletme programı öğrencilerinin stajlarını yaptıkları işletmelerin yöneticileridir.

2001-2002 öğretim yılında bu okulların işletme programı öğrenci sayısı 567’dir. Bu sayı içinde staj yapan öğrencilerin, stajlarını yaptıkları işletmelerden gelen cevaplanmış anket formu sayısı 212’dir. Veriler anket yoluyla sağlanmıştır. Anketler, staj yapan öğrencilerle arafından yüz yüze görüşme ile elde edilmesi

⁵ <http://van.basbakanlik.gov.tr>

yanıltıcı olabileceği düşünül­düğünden, öğrenciler tarafından elden verilmesi, değerlendirildikten sonra işletme tarafından postayla gönderilmesi sağlanmıştır. Anket 12 sorudan oluşmaktadır. İşletme yöneticilerinin stajlarla ilgili algılamalarını içeren sorular “üçlü likert ölçeği” nde değerlendirilmiştir. Araştırma Ağustos 2002’ de başlamış, Ekim 2002’ de tamamlanmıştır. Araştırma sonuçları SPSS programında değerlendirilmiştir.

III. BULGULAR VE YORUMLAR

Yapılan çalışmada sorulan 12 sorunun 9’ una ait bulgular tablo yardımıyla gösterilmiş ve yorumlanmıştır. Diğer 3 soru işletmelere ait genel bilgileri içermektedir.

Tablo 1. İşletme programları yöneticileri tarafından yeterince tanınmaktadır.

	Sıklık	Yüzde Oranı	Kümülatif Yüzde
Katılmıyorum	62	29,2	29,2
Fikrim yok	48	22,6	51,9
Kesinlikle katılıyorum	98	46,2	98,1
Cevapsız	4	1,9	100,0
Toplam	212	100,0	

Meslek yüksekokullarının amaçlarına uygun eğitim ve öğretimin bir bölümünü sektörde çalışan staj çalışmaları oluşturmaktadır. Hem sektörün yüksekokulları tanınması, hem de öğrencilerin meslek yüksekokullarını benimsemesi açısından bu eğitim son derece önemlidir. Meslek yüksekokullarındaki işletme programlarının işletme yöneticileri tarafından yeterince tanınmasıyla ilgili olarak program hakkında bilgisiz olmayan, kararsız olan ve cevaplanmayanların oranı %53,8’ dir. Bu durum, işletme programlarının dolayısıyla meslek yüksekokullarının, işletme yöneticilerine yeterli düzeyde tanınmadığını göstermektedir. Ülkemizde dörtüzyüzdelerize meslek yüksekokullarında yapılacak üçyüz program açımıdır. Geişme için farklılık ve rekabetin olması

önemlidir ancak, bu kadar çok sayıda farklılık da sektör açısından karmaşıklığa neden olmaktadır. İşletme yöneticilerinin bu kadar çok sayıda okul ve program hakkında bilgi sahibi olması zordur. Bunun için müdür, program başkanları ve tüm öğretim elemanları bölgelerindeki sektör temsilcilerini sık sık ziyaret etmeli, ilişkileri geliştirmeli, okulu, programları, imkanlarını, yetenek ve hareket kabiliyetlerini ortaya koymalı, problemleri yerinde görmeli ve mezunlarda aranan nitelikleri ilk ağızdan öğrenmelidirler. Staj yapan öğrencilerin denetlenmesi görevi okula düşmektedir. Denetleme sırasında da gerekli tanıtımın yapılması, sektörün beklentilerinin öğrenilmesi sağlanabilir. Bugüne kadar sağlıklı çalışan denetim sistemine METEB uygulamasıyla yenilikler getirilmektedir. Bunların başında; METEB kapsamında yer alan mesleki yüksek okullarının bağlı olduğu üniversite bünyesinde, rektor tarafından seçilen rektor yardımcısının başkanlığında; il il METEB'deki ilgili işletme stajyerleri, komisyon müdürleri ve okul savaşı işbirliği sağlanacak görevlendirilmiş öğretim elemanından oluşan Üniversite Staj ve Eğitim Uygulama Kurulu oluşturulmasını öngörmektedir. “Bu kurul tarafından seçilecek öğretim elemanları stajyer öğrencileri staj dönemi boyunca en az bir defa denetlemekle görevlendirecektir.”⁶ Bu yöntemle denetim bir sistematiğe bağlanacağından yararlı olacaktır.

Tablo 2. Öğrencilerin teorik bilgileri sektör gereksinimlerine uygundur.

	Sıklık	Yüzde oranı	Kümülatif yüzde
Katılıyorum	96	45,5	45,3
Fikrim Yok	40	18,9	64,2
Kesinlikle katılıyorum	76	35,8	100,0
Toplam	212	100,0	

Ankete katılan yöneticilerin %45’ i öğrencilerin teorik bilgilerinin sektör gereksinimlerine uygunluğunun olmadığını belirtmişlerdir. Aynı ankete katılan yöneticilerin %18,9’ u teorik bilgilerin sektör ihtiyaçlarına uygunluğu konusunda fikir sahibi değildir.

⁶ <http://van.basbakanlik.gov.tr>

Alınan sonuçlar kümülatif olarak %64,2'si teorik bilgilerin sektör ihtiyacını karşılamadığı görüşündedir. Sektörün ihtiyaçlarına uygun eğitimin tasarlanması hem sektörün hem de eğitimin etkinliğini artıracaktır. Teorik bilgileri öğrenciye aktaran ya da öğrencinin hangi teorik bilgileri bilmesi gerektiğinin çerçevesini çizen öğretim elemanlarının, sektör temsilcileriyle temasa geçmelerinin gerekliliğine de işaret eden bu oran ayrıca öğretim elemanlarının kalitesinin artırılması(öğretim görevlilerinin lisansüstü öğrenim yapmaları, öğretim üyesi sayısının artırılması, öğretim üyelerinin akademik çalışmaya özendirilmesi vb.) gerektiğini de anlatmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin pratik bilgileri sektör ihtiyaçlarına uygundur.

	Sıklık	Yüzde oran	Kümülatif yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	10	5,6	5,6
Fikrim yok	6	12,7	18,3
Kesinlikle katılıyorum	66	31,1	100,0
Toplam	212	100,0	

Öğrencilerin pratik bilgilerinin sektör ihtiyaçlarına uygunluğu, işletme yöneticileri tarafından %66 oranında olumsuzluk ifade etmektedir. Bu oran teorik bilgilerin uygunluğundan daha yüksektir. Bu da pratik bilgilerin teorik bilgilere göre sektöre uygunluk açısından daha yetersiz olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Tablodaki oranlar, bu okullardaki işletme programlarında uygulamalı eğitimin artırılması gerekliliği açısından bir fikir vermektedir.

Tablo 4. Mezunlar sektöre yüksek beklentilerle gelmektedirler.

	Sıklık	Yüzde oran	Kümülatif yüzde
Katılmıyorum	2	13,2	13,2
Fikrim yok	44	20,8	34,0
Kesinlikle katılıyorum	140	66,0	100,0
Toplam	212	100,0	

Ankete katılan yöneticilerden her üç kişiden ikisi (%66), mezunların sektöre yüksek beklentilerle geldiklerini beyan etmektedir. Bu yüksek bir orandır. Bugün her mezun kolayca iş bulamamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin tahsilin yanında, sektörün aradığı diğer özellikleri ve donanımları da edinmelerinde yardımcı olunması gerekmektedir. Bu nedenle öğrencilerin farklı kültür ve anlayıştaki insanlarla iyi iletişim kurabilme becerileri, takım halinde çalışma becerileri, inceleme ve araştırma becerileri, gözlem yetenekleri ve karar verme becerileri artırılmalıdır. Mesleki alanıyla ilgili dergi, kitap, fuar, seminer, bilgisayar programları, internet kaynakları hakkında sürekli bilgilendirilmelidir. Sektör temsilcilerinden konuşmacılar davet edilerek seminer veya konferans programı sağlanmalıdır. Böylece öğrenciler işverenlerin beklentilerini aracı olarak öğrenme imkânına kavuşacaklardır ve yüksek beklentilerinin daha gerçekçi beklentilere dönüşmesi sağlanabilecektir.

Tablo 5 İşletme programı mezunlarını verimli olarak çalıştırabilenler

	Sıklık	Yüzde oranı	Kümülatif yüzde
Katılmıyorum	42	19,8	19,8
Fikrim yok	44	20,8	40,6
Kesinlikle katılmıyorum	114	53,5	99,1
Cevansız	1	0,9	100,0
Toplam	212	100,0	

İşletme programı mezunlarının yöneticiler tarafından verimli olarak çalıştırılması yönünde kümülatif olarak %40,6 oranında (fikrim yok diyenlerler birlikte) verimli çalıştırabildiklerine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Verimli çalıştırabildiğini düşünenler ise %58,5. Bu sonuçlardan stajyerlerin işletme yöneticileri tarafından verimli olarak çalıştırılabilirliğinin yanında, öğrencilerin sektöre daha gerçekçi olarak hazırlanması gerektiği sonucuna varılabilmektedir.

Tablo 6. Stajyerlerin işi öğrenme istekleri yeterli düzeydedir.

	Sıklık	Yüzde oranı	Kümülatif yüzde
Katılmıyorum	32	15,1	15,1
Fikrim yok	22	10,4	25,5
Kesinlikle katılıyorum	156	73,6	99,1
Cevapsız	2	,9	100,0
Toplam	212	100,0	

Stajyerlerin işi öğrenme istekleri yeterli düzeydedir şeklindeki yaklaşımdan ankete katılan yöneticilerin kümülatif olarak %25,5’ i katılmıyorum ve fikrim yok, yanıtını vermişlerdir. Staj yapan öğrencilerin, işlemlerdeki iş öğrenme isteklerini, %73,6 oranında yeterli olarak işletme yöneticileri, stajyerlerin stajla ve staj sonrası hayatları ile ilgili yeterli motivasyona sahip olduğu konusundaki düşünceleri artırmaktadırlar.

Tablo 7. Diğer personelin stajyerlere karşı tutumu olumludur.

	Sıklık	Yüzde oranı	Kümülatif yüzde
Katılmıyorum	10	4,7	4,7
Fikrim yok	31	14,6	19,3
Kesinlikle katılıyorum	169	79,8	99,1
Cevapsız	2	,9	100,0
Toplam	212	100,0	

Diğer personelin stajyerlere karşı tutumu olumludur şeklindeki önermeye, ankete katılan yöneticilerin %79,8’ i katıldığı görülmektedir. Burada çıkan soru ise stajyerlerin diğer personelle uyumu konusunda ciddi sorunlar gözlenmemektedir. Ancak stajyerlerin diğer personel tarafından kışkırtılması ve gelişmeleri için bilgilerin çok rahat verilmemesi de zaman zaman yaşanmaktadır. Bu gibi sıkıntılardan gürden geçilmemesi için stajyerlerin örgütsel uyuma ve örgüt kültürüne uygun tutum ve davranışları sergilemeleri

gerekmektedir. Bu yolla pratik bilgileri almada ve beşeri ilişkileri geliştirmede stajyerlere sorumluluk düşmektedir.

Tablo 8. İşletme programı mezunlarının mesleki kariyer yapma olasılıkları yüksektir.

	Sıklık	Yüzde oranı	Kümülatif yüzde
Katılmıyorum	42	19,8	19,8
Fikrim yok	56	26,4	46,2
Kesinlikle katılıyorum	114	53,8	100,0
Toplam	212	100,0	

İşletme programı mezunlarının mesleki kariyer yapma olasılıkları yüksektir. Şekildeki örneğe göre; ankete katılanların %19,8' i katılmıyorum, %26,4' ü fikrim yok derken, mezunların mesleki kariyer yapma olasılıkları yaklaşık %53,8' dir. Tablo 8' de belirtildiği gibi yöneticilerin %51,9' u programın yeterince tanınmadığını belirtmektedirler. Bu bağlamda programın sektöre iyi tanıtılması gereği ortaya çıkmaktadır. Ankete katılanların %53,8' i mezunların mesleki kariyer yapma olasılıklarına katılması bu yöndeki pozitif düşünceleri ortaya koymaktadır. Bu düşünceler program açısından olumlu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 9. İşletme programı mezunlarının kimlik problemleri vardır.(Hangi pozisyon için eğitim aldıklarını ve öğrencilerle ve yöneticilerle net olarak bildirebilmektedir)

	Sıklık	Yüzde oranı	Kümülatif yüzde
Katılmıyorum	70	33,0	33,0
Fikrim yok	65	31,1	64,2
Kesinlikle katılıyorum	75	35,8	100,0
Toplam	212	100,0	

İşletme programı mezunlarının kimlik problemleri olduğuyla ilgili olarak ortaya çıkan oranlar anlamlıdır. Öğrencilerin hangi pozisyon için eğitim aldıklarını keşiflerin yanında yöneticilerinde net bilgiye sahip olmadıklarına katılanlar, kararsızlar ve katılmayanlar

birbirine yakın oranlarda bulunmaktadır. Bu durum işletme yöneticilerinin kendilerinin bu konuda bir bilgi eksikliğinin bulunduğu kabulünde zorlandıkları anlamını da çıkarabilir. Mevcut duruma bakıldığında meslek yüksekokulları mezunlarının hangi iş kademeleri için yetiştirildiklerinin ve hangi niteliklerle donatıldıklarının iş alanları tarafından bilinmediği, bu nedenle lise mezunlarından farklı görülmedikleri, yaptıkları iş ve aldıkları ücretlerin de, aldıkları eğitime uygun olmadığı görülmektedir. Bu nedenle mezunların istihdam zorluklarının nedenlerinin araştırılması gerekmektedir.

IV. ÖNERİLER

Meslek yüksekokullarının işletme eğitimi alanındaki başarısı, kendi öğretim elemanlarını yetiştirmesine bağlıdır. Bir kurumun öğretilmesi için öğrenmesi gerekir, kurumun öğrenmesi iş organizasyonel öğrenme kültürünü kendi yapısına yerleştirmesiyle mümkün olabilir⁷.

Öğretim elemanlarının dersleri uygulamalı olarak verebilecek donanımına sahip olması sağlanmalıdır. Öğrencilerini sektöre hazırlayan öğretim elemanları öncelikle kendilerinin sektörü iyi tanımaları gerekir. Bu konuda sektör temsilcilerinden uyutunmaya yönelik olarak öğretim elemanlarına eğitim vermeleri ve da ücretli öğretim görevliliği yapması sağlanmalıdır.

Müfredat programlarında uygulamalı derslere verilen ağırlığın artırılması sağlanmalı (%50 uygulamalı %50 teorik). Teorik olarak verilen dersler sektörün beklentilerinin dışında olmamalıdır.

Meslek yüksekokullarından mezun olanların hangi düzeyde işler için yetiştirildikleri öğretim elemanları, öğrenciler ve sektör temsilcileri tarafından açıklıkla bilinmelidir.

Staj yönetmeliği iyi takip edilmeli, alan sayıları tekrar düzenlenmelidir.

⁷ H.B. BANATHY-C.L. JENKS, The Transformation of Education: By Desing, International Journal of Educational Research, Vol 19, No: 2, 1993, s. 105.

Staj sırasında öğrenciye ödenecek ücret, asgari ücrete bağlı olarak belirlenmelidir. Bu konu yönetmelik kapsamına alınmalıdır. Bunun için staj yapılacak işletmelerdeki yöneticilerle görüşülmelidir. Öğrenci %50 oranında üretime katkı, %50 oranında inceleme ve gözlem yapmalıdır.

Bu okullarda açılan programlar ve müfredatları sektör temsilcilerinin görüşleri alınarak ve mezunların istihdamı düşünülerek belirlenmeli ve açılan programlar sonradan ihtiyaç kalmazsa kapatılabilmelidir.

Ülke genelinde meslek yüksekokulu-endüstri ilişkilerini düzenleyen bir birim oluşturulmalıdır. Burada, ihtiyaç duyulan işgücü, staj yerlerinin özelliklerinin bilinmesi sağlanabilir. Bilgisayar destekli bir ağ oluşturulup tüm yüksekokullara ulaştırılabilir. Böylece mezuniyet sonrası staj yapılacak yerlere istihdamın sağlanması daha kolaylaştırılabilir.

Bu okulların kuruluş ve işleyişleriyle ilgili olarak endüstriyel kuruluşların yanı sıra, sanayi-ticaret odaları, gönüllü eğitim kuruluşları, uluslararası eğitim kuruluşları (Minnesota Üniversite ve Kolejler Birliği ve İngiltere’den British Council vb.) meslek yüksekokulu mezunları ve meslek lisesi öğretmenleriyle işbirliği yapılmalıdır.

YÖK-Dünya Bankası Endüstriyel Eğitim Projesi ile endüstri eğitimine bir standart getirmeye çalışılmıştır. Bu okullardaki öğretim elemanları öğrencileri denetlemekte ve staj yaptıkları yerleri ziyaret etmekte idiler. Mümkün olan azar i sayıca meslek yüksekokulu bu projeye dahil edilmelidir.

SONUÇ

Bugün itibarıyla meslek yüksekokulları-endüstri işbirliği ilişkileri arzu edilen düzeyin çok altındadır. Bu ilişkiyi düzenleyecek kurumlar daha fazla çaba göstermelidirler.

Staj programları için, meslek yüksekokulları buldukları bölgelerdeki işletmelerle ortak bir planlama yapamamaktadırlar.

Meslek yüksekokulları makina ve teçhizat açısından meslek ve ticaret liselerinden daha ilerde değillerdir. Sanayinin ihtiyaç duyduğu pratik beceriye sahip ara eleman yetiştirmede de zayıf kalmaktadırlar.

Sektör temsilcileri de meslek yüksekokulları hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir. Meslek yüksekokullarını (amaçlarını, işleyişlerini, imkanlarını ve yeteneklerini vb.) yeterli düzeyde tanımamaktadırlar.

Çok ördekteki rekabete, teknolojik gelişmelerin ve bunlara bağlı olarak beklenen ile elde ne tür beceriler gerektiğini, ne tür insan gücü ile elde edileceğini bugün en görmek insan kaynakları ve eğitimcileri için büyük güçlükler yaratmaktadır. Bunun için çok yönlü insangücü yetiştirilmesi zorunluluğunun bilincinde olarak eğitim kurumlarının sektör temsilcileriyle yakın ilişkiler içinde bulunmaları kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

BANATHY H.C. JINKS C.L., The Transformation of Education: By Desing, International Journal of Educational Research, Vol 19, No: 2, 1993

BASS B. ve vğaları, Training Industry The Management of Learning, Brooks Cole 1980.

GRIFFIN D., "Joint Ventures. A New Agenda for Education" Vocational Education Journal 64, No: 3, April 1989.

MEB-YÖK "Meslek Yüksekokulları Program Geliştirme Projesi, Genel Bilgiler, Ankara, 2002.

<http://van.basvakanlik.gov.tr>